د.كوردۆ عەلی،هاوبیرێک لە هزر و پەیڤ

هەڵۆ بەرزنجەیی ٢٠١٦/١٢/٢٠

مردن،بۆخۆی چەند بەدفەساڵ و باسێكی تفتوتاڵە،ساتێ تارمایی رەشی دێ و لە ناوادەدا، بێ بەزەییانە و دڵرەقانە،چەشنی ئاژەڵێكی درندە، چنگ لە گیانی ئازیزێكمان گیر دەكات ، و دەپێچێتەوە و ئاودیوی وێستگەی پاش ژیانی دەكات و ، رێی گۆڕستانی ڕەش و تاریكی پێدەگرێتەبەر،ئەو مەرگە نەفرەتییە، دێوزمەتر و دڵتەزێنترە. ژیان سەرچاوەی وزەبەخشی، بزواندن و چالاكی نواندن و نەسرەوتن و داهێنانە،بەڵام پڕ لە كۆسپ و بەردەڵان و دژوارییە.

كەچی ژیان بە هەموو كۆسپ و تەگەرە و ناخۆشییەكانییەوە،چونكە هێشتا جێگای هیوا و ئاسۆی بەردەوامی تێدا ئاواڵەیە،مرۆڤ لەم ژینگەیەدا، هەمیشە ئارامبەخشتر و شادمانتر خۆی دەنوێ.ئەگەرچی مەرگ،هەموو تەگەرە و ئاستەنگەكان،ڕادەماڵێ و گوایە هەواری پشوودانی،رۆحە، لێ هەر ئومێدكوژ و سەر و دڵگرە. هەواڵی كۆچی دوایی ،برا و هاوبیری هێژام،كاك د. كۆردۆ عەلی،پەردەیەكی خەمناكی ئەو شانۆیەیە،كە مەرگی چەپەڵ بەرپای كردووە. ئەم مەرگە وادەی نەبوو،هاوبیر كوردۆ،گەلەک خەون و پرۆژەی ،خزمەتكردنی خستبووە،بەردەم خۆی جێبەجێیان بكات. مەرگی نەگریس،چاوەڕێی نەكرد و پەلەی كرد،لە ڕفاندنی جەستەی ئەو هاوبیرە،جوامێرەمان.

د. كوردۆ،نوسەر و وەرگێڕ و ئەكادیمیستێكی لێهاتوو و خاوەن قەڵەمێكی رەنگین و بیرێكی گەش و بەرزی كوردایەتی بوو. لە تەمەنی هەرزەكارییەوە،رێچكەی كوردایەتی دەگرێتەبەر و لە ریزەكانی،یەكێتی قوتابیانی كوردستان و كاژیک و پاسۆک دا بەشداری خەباتی سەختی بزاڤی نەتەوەیی،نەتەوە و خاكە داگیركراو و دابەشكراوەكەی دەكات.وەک پێشمەرگەش،بە كردەیی بەشداریی شۆڕشی ئەیلول دەكات و بە كارایی بەردەوام دەبێت لە خزمەتكردندا. دواتر لەبەر زوڵم و زۆرداری دەسەڵاتی داگیركەریی عێراقی،ناچارانە،پەڕاگەندەی ئەوروپا دەبێت و لە وڵاتی نەمسا،دەگیرسێتەوە. لەوێش دەسبەجێ هاوبیرەكانی دەدۆزێتەوە و كەڵكەڵەی دامەزراندنی رێكخراوێكی خوێندكاریی دەكەوێتە سەرییەوە.چونكە ئەودەم،دەرەتان نەبوو،بەناوی حیزبەوە،كاری فەرمی بكرێ. هاوكات،هاوبیر كوردۆ بەرپرسی لقی ئەوروپای پاسۆک،دەگرێتە ئەستۆیی و دڵسۆزانە و خەمخۆرانە،دەكەوێتە كاركردن،بۆ راپەڕاندنی ئەركەكانی. لەتەک ئەمانەشەوە،بۆ درێژەدان بە خوێندن و باشتر خۆ چەكداركردن بە زانست و خوێندن و فێربوون،دەبێتە خوێندكار.عەشقە گەورەكەی بۆ زمان و ئەدەبی كوردی،پاڵی پێوەدەنێ،ئەم ڕشتەیە هەڵبژێرێ تا لە ساڵی ١٩٩٢ دا دكتۆرانامەكەی بەناوی (هەندێ بابەتی وشەسازیی كوردی) لە زانستگەی

سالزبورگ بەدەست دێنێ.ئەم کتێبە بەزمانی ئەڵمانی لە لایەن ئینیستیتوتی کوردی لە بەرلین چاپ و بڵاوکراوەتەوە.

ساڵی ۱۹۸۰،بەهاوکاری هەندێ لە هاوبیرەکانی،ڕێکخراوی خوێندکارانی سۆسیالیستی کورد لە ئەوروپا-سۆکسە، دادەمەزرێنێ و دەبێتە سکرتێری تا ساڵی ۱۹۸۵،کە دابڕان لە ریزەکانی سۆکسەدا دروست دەبێت. خوێندکاری کورد،وەک ئۆرگانێکی ئەو ڕێکخراوە دەردەکات . بە نووسین و وەرگێڕان و بابەتی جۆراوجۆر،دەسترەنگینی خۆی لەم بوارەدا،دەنەخشێنێ. دوای دابڕانەکەی ۱۹۸۵،نێو ریزەکانی سۆکسە و ئیدی لەکاری ڕێکخراوەیی دوور دەکەوێتەوە و خۆی بۆ نوسین و لێکۆڵینەوە و وەرگێڕان تەرخان دەکات.

چەند بیرەوەرییەک لەتەک ئەم هاوبیرەدا

ـساڵی ۱۹۸٤،ساتێ بەرەو هەندەران هاتم،سەرکردە و رابەرمان،گیانبەختکردوو،کاک ئازاد مستەفا،ناونیشانی هاوبیر کوردۆ لە نەمسا و هاوبیر شێرکۆی لە سوید،دامێ،بۆ پەیوەندی کردن بە ریزەکانی پاسۆک و سۆکسەوە. هێشتا لە ئێران بووم،دوو هاوبیرم لەگەڵدابوون، دوو برا بوون.هاوبیر هۆشیاری وەستا رەشید وفەرەیدونی برای.رەوانشاد هوشیار کوڕی گەڕەک و هاوتەمەن و هاوڕێشم بوو، پاسپۆرتی نەهەبوو. بەدوای چارەسەرێک دا دەگەڕاین،تا کاروبارەکانی ساز بدات. دەرفەت نەما.هەواڵمان زانی کە بە داوەتنامەی وڵاتێ،دەتوانێ لە ئێران لیزەپاسێ دەربێنێ،ئەمە پاسپۆرتێکە بۆ یەک گەشت دەخوات. منیش ئەوەم لا درکاند،پێم،کە ناونیشانی هاوبیر کوردۆم لایە،بەڵکو هاوکاریمان بکات.هەروا بوو،بەناوی خۆمەوە،وەک هاوبیرێک،لەبەر رۆشنایی قسەکانی کاک ئازاد دا،نامەیەکم بۆ نووسی و دۆخەکەم بۆ روونکردەوە،کەوا پێویستمان بە داوەتنامەیەکە.نامەم ناردوو.ماوەیەک بەسەر چوو،وەرام نەبوو. من و فەرەیدون،لەبەرئەوەی پاسپۆرتی خۆمان پێ بوو،بە دوومانگ و شتێ رزگارمان بوو،دەرچووین بۆ سوریا. هۆشیار لە ئێران مایەوە. دواتر ئاگاداری کردم،کەوا کاک کوردۆ،داوەتنامەکەی بۆ ناردووە و زۆربەی کارەکانی ئەنجام دا،بەڵام لە کۆتاییدا پەشێمان بۆوە و گەڕایەوە بۆ کوردستان و نەهات بۆ ئەوروپا.کاک کوردۆ،بێ ئەوەی من بنسێ،هەڵسابوو،بە ڕاپەڕاندنی کارەکە،باوەڕم وایە،ئەمە بەڵگەیەکی جوانی، دڵسۆزی کاک کوردۆیە. دواتریش کە گەشتمە ئەڵمانیا،وەک کارێکی ڕێکخستنی،دەبوو،بە نامەیەک داوای ئەندامێتی لە ڕێکخراوی سۆکسەدا،بکەم. نامەم نووسی و هاوبیر کوردۆ،وەک سکرتێر،وەرامێکی هێجگار بەپێز و هەستبزوێنی دامەوە.کوردییەکی رەوان و پاکژ،داڕشتنێکی ئەدەبی باڵا و دەستەواژەو و ڕستەی بەجۆش .رەنگە لەو رۆژانەدا،بەتایبەت،رۆژانی کەمپ و چاوەڕوانی،بۆ ماوەیەک رۆژانە،چەندین جار دەمخوێندەوە و چێژم لێ وەردەگرت.

ـ دوای دابڕانەکەی ۱۹۸۵،لەگەڵ هاوبیران بەتایبەت رەوانشاد کاک شەماڵ و هاوبیر پشکۆ،بڕەک سارد بوو. لێ من ،لەگەڵیدا هەر لەسەر پێوەندی دا بووم.بڵاوکراوەکانی پاسۆک و سۆکسەم بۆ دەنارد.ئەویش هەڵوێستێکی هاوبیرانە و خۆشەویستانەی بەرامبەر بە ئێمە نیشان دەدا. جارێکیان،بە بۆنەی گیانبەختکردنی هاوبیری هێژامان،کاک جەلالی حاجی حسین کەلۆشەوە،بابەتێم لە خوێندکاری کوردا نووسیبوو.گەلێک بەم هەڵوێستە،شادمان بوو.دوایی خۆیشی،بابەتێکی بۆ ناردین. هەروەها،بە بۆنەی مەرگی فەیلەسوف کارل پۆپەرەوە،بابەتێکی دووردرێژم،لەسەر ژیان و بەرهەمەکانی بڵاوکردبۆوە.بە نامەیەک دەستخۆشی لێ کردم و وتی ئەوەی من گەرەکم بوو بیکەم،تۆ ئەنجامت دا. جارێکی دیکەش،لە خوێندکاری کورددا، وتارێکی رەخنەییم لەسەر کاک مەلا بەختیار نووسیبوو،کە لە نووسینێکدا ئاماژەی بە کتێبەکەی گیانبەختکردوو،فازیلی مەلا مەحمود دابوو.کاک مەلا بەختیار زمانی ئەڵمانی نازانێ،ئەم باسکردن و ئاماژەپێدانە و کۆپلە لێ وەرگرتنەی لە کوێوە هێناوە؟.تومەز،هەموو لە کارە نایابەکەی

هەڵسەنگاندنی ئەو کتێبە،کەلەلایەن کاک کوردۆوە،نوسراوە وەرگرتبوو،لێ پێی شەرم بوو،ناوی کتێبەکەی کاک کوردۆ وەک سەرچاوە بەرێ. لەسەر ئەمەش دەستخۆشییەکی هاوبیارانەی لێ کردم.

پێوەندیمان تا دەهات بەهێزتر دەبوو. لە راوێژێکی کورتدا لەتەک هاوبیر شەماڵ دا،وتم هەوڵ دەدەم کاک کوردۆ،داوەتی بەرلین بکەم،ئەو دەم هاوبیر پشکۆ لە کوردستان بوو.وتم داوا لە کاک محەمەد پێنجوێنی،سەرۆکی ئینیستیتوتی کوردی لە بەرلین دەکەم،سەمینارێکی بۆ ساز بکەن. مامۆستا پێنجوێنی،خەمخۆرانە،کارەکەی ئەنجام دا و،کاک کوردۆش زۆری پێ خۆش بوو،هاتە بەرلین.لەتەک هاوبیر شەماڵی هەمیشە زیندوودا،چووینە پێشوازی.ئیدی هەردوو وەک گوڵ بەدیداری یەکتر شاد بوونەوە و بە عەشقێکەوە ئامێزی یەکتربوون،هی وەسفکردن نییە. کۆڕێکی سەرکەوتووانەی لە زمان و بارودۆخی سیاسی لە کوردستان ئەنجام دا و پاشان گفتی ئەوەمان لە پێنجوێنی و کاک حسین کارتال،وەرگرت،دکتۆرنامەکەی بۆ چاپ بکەن. ئەوە بوو داوتر بۆیان چاپ کرد. هاوبیر چەند رۆژێ لامان مایەوە و گەلێ راز و نیازی هاوبیرانە و برایانە و خۆشەویستانە ئەنجام دران. یەکێ لە خۆشترین باسەکان،ئەوە بوو،دێرینی خێزانم سەروپێیەکی شاهانەی ئامادە کردبوو.یەکەمجاریشی بوو،زۆر دەترسا بەدەستییەوە دەرنەچێ.کەچی خۆشبەختانە،زۆر نایاب وو.دوای ئەوەی نۆش کرا،هاوبیر کوردۆ،رووی کردە شەهرەزادخانی خێزانی کاک شەماڵ،کە بە تەمەن لە دێرینی خێزانم گەورەترە،بە گەرمی کەوتە پەسەندانی سەروپێکە و دەستخۆشی لێ کرد،بۆ ئەو خواردنە نایابە.شەهرەزادخان هاتە وەرام و وتی: دێرین ئامادەی کردووە و دەستی ئەو خۆش بێت. هاوبیر کوردو، بەخۆیدا چووەوە و رووی دێرین و داوای لێبووردنی کرد و وتی باوەڕم نەدەکرد،ئەم خواردنە نایانە،دەستکردی تۆ بێت،بەراست خۆت کردووەتە. وەرامی بەڵێێ وەرگرتەوە.ئیدی بەگەرمی سوپاسگوزاری راگەیاند و ئێمەش برەک گاڵتەوگەثمان لەسەر بابەتەکە کرد.

بوونی هاوبیر کوردۆ لە نێوانماندا،هەلێکی باش بوو،منیش ئەو دەرفەتەم قۆستەوە،بۆ خوێندکاری ژمارە ٢٥/٢٤،ساڵی ١٩٩٧،چاوپێکەوتنێکی کراوەم لەتەکیدا ئەنجام دا.ئەویش بە خۆشییەوە،کارەکەی پەسەن کرد و بڵاومان کردەوە.

ـ دوای هاتنی یەکەمی،بە ناوی ـ سۆکسەوە،کۆڕێکی شیعریمان بۆ شاعیری گەورەی کورد،مامۆستا پەشێو سازدا.ئاگاداری کاک کوردۆشم کردەوە. زۆر بە خۆشییەوە هەواڵ و چالاکییەکەی پەسەند کرد و هات و بەشداری کۆڕەکە بوو. خۆیشی هاورێی و خۆشەویستێکی نێزیکی مامۆستا پەشێو بوو.هاوبیر بەختیار شەمەیی لە هۆڵەنداوە و کۆمەڵێ هاوبیری دیکە لە شارەکانی ئەڵمانیاوە هاتبوون.چەند رۆژێکی تژی لە گفتوگۆ و باس و خواستی کوردانەمان پێکەوە بەسەر برد. بەم پێیە،تا دەهات باشتر لێک نێزیک

دەبووینەوە.هاوبیر کوردۆ، بەردەوام بەرهەم و بڵاوکراوەکانی خۆی بە ڕێزەوە بۆ دەناردم.شایانی ئاماژە پێدانە،کەوا شێت و شەیدای نووسینەکانی زانای گەورەی ترک،سمایل بێشکچی بوو،مەراقی بوو یەک بە یەکیان ،بکاتە کوردی.لام وایە بڕەکیش پێیانەوە سەرقاڵ بوو.ڕەنگە نەخۆشییە سەختەکەی،ڕێگریی لە ئەنجامدانی ئەو پرۆژەی نازدارەی گرتبێت.

دوای ڕاپەرینی ١٩٩١،لە باشوری کوردستان، هەلومەرجی نوێی هاتەوە ئاراوە،دەرفەتی گەڕانەوەی بۆ ساز بوو،بڕیاری دا بگەڕێتەوە تا بتوانێ، لە زانکۆکانی کوردستان دا،ڕاستەخۆ بەشداری خزمەتکردن بکات. دوای گەڕانەوە لە زانکۆی سلێمانی،دەستبەکار بوو، کرا بە ڕاگری کۆلیژی هونەر. لەوێش خزمەتێکی بەرچاوی بە خوێندکاران کرد.

- ساڵی ٢٠٠٦،بۆ کۆچی دوایی باوکم چوومەوە بۆ کوردستان.دوای ١٧ ڕۆژ،مردنی دایکیشمی بەسەردا هات...کاک کوردۆ،لەتەک نوسەر و وەرگێڕی ناوداری کورد،مامۆستا حەمە کەریم عارف دا،هاتن بۆ لام و خۆشەویستی و ئەمەکی خۆیان نیشان دا.

- هەرجارێ چووبێتمەوە کوردستان،سەردانم کردووە. یەکێ لە جارەکان دوو ژمارەی گۆڤاری دێر شپیگل و هەندێ بڵاوکراوەی ترم بە دیاری بۆ برد. جارێ لە جارەکان، ڕێکەوت وابوو،هاوبیر بەختیار شەمەیی و هاوبیر ئاراس وەلیش لە سلێمانی بوون. پێشنیازی سەردانێکی کاک کوردۆم کرد.هەردوو بە خۆشییەوە،وەریان گرتوو،چووین بۆ زانستگە بۆ لای،زۆری پێ خۆش بوو،بەتایبەت بە دیداری کاک ئاراس،کە دوای دابڕانەکەی ١٩٨٥،یەکتریان نەدیبوو. زۆری کرد،داوەتمان بکات.ئەوەبوو،داوەتێکی شاهانەی ڕێکخست و پێشنیازی کرد،کەوا کاک د.حوسەین عەزیز،شێخ حسینی هاوبیر لەگەڵ خۆیدا دێنێ.ئێمەش خۆشحاڵ بووین. هەر لەو چێشتخانەیەی دانیشتبووین،ڕەوانشاد و هەمیشە زیندوو،هاوبیر کاک عومەر شەمەییشی،لێ بوو. ئەویش هات،تاوێ بە هاوبیر کوردۆوە سەرقاڵ بوو. ساتوکاتێکی بەتام چێژمان بەسەر برد. گفتوگۆیەکی جددیش لەنێوان کاک ئاراس و د.حوسەین دا سازبوو.

دوای ئەم دیدارە،ئیدی هەرجارێ دەچوومەوە کوردستان،دزاودز دەکەوتم لەگەڵ هاوبیر کوردۆدا،ئەو ئەوکاتانە،گەشتی دەرەوەی وڵاتی بەمەبەستی چارەسەر دەکرد. هەتا ئەم دواییانەش،بەردەوام مەراقم بوو هەواڵی بزانیم. تا هەواڵی مەرگییم لە ڕێی هاوبیر پشکۆوە بیست و جزەی نا بە جەرگمەوە و دڵی گوشیم و چەند تنۆکێ ڕندوکی پێ هەڵوەراندنم.بەراستی کۆستی ئەم هاوبیرە ئازیزە،بەلامەوە زۆر بە ژان و ئازارە . کاک کوردۆ، کەسێکی بەئەمەک و خۆش مەجلیس بوو.لەیەکەم نیگایدا،هێندە ئێسکسووک و ڕۆح شیرین،بوو لەیەکەم نیگادا،دەچووە دڵەوە.هاوبیر کوردۆ، ڕۆشنبیر و کوردیزان و وەرگێڕ و ڕەخنەگرێکی بەتوانا و دەستڕەنگین بوو. بەدەم ئەو ئازارە سەختەوە،کە بەدرێژایی ساڵانێکی زۆر،یەخەی گرتبوو،کۆڵی لە خزمەتکردن،نەدەدا و بەرهەمی پێشکەش دەکردین و لە کار و تێکۆشان و خزمەتکردن،لە بوارە جۆراوجۆرەکاندا درێخی نەکردووە.

بەرهەمەکانی،ئەوانەی لای من هەن هەندێ لەوانەی دیکە،کە ئاگادارم لێیان، وا بە کورتیی پێشکەشتان دەکەم:

١- کوردستان و شۆڕشەکەی د. جەمال نەبەز و.لە ئاڵمانییەوە کوردۆ عەلی لە بڵاوکراوەکانی ڕێکخخراوی سۆکسە.١٩٨٥

٢ـ سۆڤیەت و بزووتنەوەی نیشتمانی کورد ،هەڵسەنگاندنی دکتۆرنامەی فازیلی مەلا مەحمود سالزبورگ ١٩٨٦

٣ـ سڕینەوەی چەند پەڵەیەک بە تەوێڵی راستییەوە نامەیەکی کراوە بۆ کەریمی حسامی بنکەی چاپەمەنی ئازاد سوید ١٩٨٧

٤ـ مێگەل. یەڵماز گیونەی و.لە ئاڵمانیەوە کوردۆ عەلی سالزبورگ ١٩٨٩

٥ـ مەسەلەی کورد لە پارلەمانی نەمسایی دا و. لەئاڵمانییەوە سالزبورگ ١٩٨٩

٦کۆمۆنیزمی ئەوروپایی ،ڤۆلفگانگ لیۆنهارد و.لەئاڵمانییەوە کوردۆ عەلی سالزبورگ ١٩٩٠

٧ئاشی چی و باراشی چی؟ باقە سەرنجی لەوەرامی گوتارەکەی بەهادین نوری دا سالزبورگ ١٩٩١

٨ـ ئاغا و شێخ و دەوڵەت،مارتین ڤان برونەسن و. لەئاڵمانییەوە کوردۆ عەلی دوو بەرگ بنکەی چاپەمەنی رۆژ/سوید ١٩٩٦

٩ـ یەک هەڵووژە و هەزار هەڵووژە،سەمەدی بیهرەنگی،و. لە فارسییەوە کوردۆ سالزبورگ ١٩٨٩،چاپخانەی ئارارات و لەلایەن نووسینگەی تاراوە بڵاوکراوەتەوە.

١٠ـ نووسەری هێژای تورک سمایل بێشکچی و تێڕوانینێکی زانستانە لە مەسەلەی کورد.سالزبورگ ١٩٩٢

ئاگاداری ئەم بەرهەمانەشم

١١ـ هەندێ بابەتی وشەسازیی زمانی کوردی بە ئەڵمانی دکتۆرنامەکەی زانستگەی سالزبورگ ١٩٩٢/١٩٩١،ئەم بەرهەمە ئینیستیتوتی کورد لە بەرلین بۆی چاپکرد.

١٢ـ هەڵکشان و دارمانی ئیمپراتۆرییەکان پاوک کەنەدی وەرگێڕاوەن لە ئاڵمانییەوە

رەنگە بەرهەمی دیکەشی هەبێت، بڵاوکراونەتەوە من لێی بێ ئاگام

وتارەکانی:

ـ کردار و کات لە زمانی کوردیدا مامۆستای کورد ژمارە ٢٥/٢٤ ، ١٩٩٥

ـ خالۆ ئاو لە دنگدا دەکوتێ مامۆستای کورد ژمارە ٧ ، ١٩٨٩

ـ بزووتنەوەی کوردایەتی لە نێوان لێژەنی سەربەخۆیی و گێژەنی ئۆتۆنۆمیدا،گۆڤاری باسکار،ژمارە ١٩٨٩/١

ـ سێ شۆلاوگەی خوێنین و ئازارێکی پڕسوێ مامۆستای کورد ژمارە ٨ی ساڵی ١٩٩٠/١٩٨٩

ـ ئاشبەتاڵی بیرێکی سەرچڵ مامۆستای کورد ژمارە ٩ی١٩٩٠

ـ رەشۆ ئاغا(چیرۆک)،بەکر بیلدز،و.لە ئاڵمانییەوە مامۆستای کورد،ژمارە ٢٦ی ١٩٩٥

ـ چاوپێکەوتنی خوێندکاری کورد،ژمارە ٢٥/٢٤ی ١٩٩٧

هاوبیر د. کوردۆ. لە ١٩٥٠/٢/٢٠دا لە قەرەداغ لە دایک بووە و لە ٢٠١٦/١٢/١٦،بە نەخۆشیی،لە شاری سلێمانی، کۆچی دوایی دەکات. راستە ئەم رۆڵە دڵسۆز و بەئەمەک و قەڵەم رەنگین و رێباز پیرۆز و بیرگەشە،بە جەستە لەنێوماندا نەماوە.لێ یاد و یادگار و پەیڤ و خەبات و خزمەت و نووسین و بەرهەمەکانی بۆ هەتا هەتایی،لای ئێمەی هاوبیران و رۆشنبیریی و کتێبخانەی کوردی،بە زیندوویی و دەمێنێتەوە.

ئاهورامەزدا،بە میهر و دلۆڤانی خۆی بیپارێزێ و گڵکۆی چراخان و پڕ لە گوڵاو بێت. هەزاران هەزار جار رەوانیشاد بێت و هاوبیر کودۆی زێدە ئازیز و خۆشەویستمان.